

Germà Colón Domènech i l'Institut d'Estudis Catalans

De Germà Colón Domènech s'han subratllat algunes de les principals qualitats que el distingiren, entre les quals l'haver estat un treballador infatigable i un home cordialment generós.

En referir-m'hi ara com a membre de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), adscrit a la Secció Filològica (SF), vull aprofitar l'avinentesa per a remarcar tres altres trets fonamentals que l'honoraven i en què excel·lí, i dels quals, al meu entendre, no s'ha parlat prou: la fidelitat, la lleialtat i el coratge, virtuts que tenen molt de comú entre si, perquè es fonen i es complementen. Cadascuna duu a les altres dues: la primera incideix sobretot en la voluntat de servei permanent, constant; la segona, en la decisió de seguir disciplinadament els principis i les normes, els llaços, que s'estableixen i que obliguen en les relacions humanes, i la tercera, a no defallir mai en la defensa de la persona o l'entitat a què hom es lliga. Em centraré en la seva peculiar catalanitat valenciana.

Colón era fidel, lleial i coratjós en dues direccions: d'una banda, envers els seus amics i col·legues i, de l'altra, envers les diverses institucions a què pertangué. La seva saviesa, el rigor, el compromís i la formalitat en tot allò a què es lliurava feren que el requerissin moltes corporacions, que volien augmentar llur prestigi amb un investigador tan distingit. Però ell no digué que sí a tothom; em consta feiaentment que algunes no foren ni considerades per ell, ja que dubtava que hi pogués arriscar una adhesió íntegra coherent amb si mateix. En totes aquelles en què ingressà complí escrupolosament: en la Société de Linguistique Romane, en l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, en l'Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana, en la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, en la Real Academia Española, en l'Institut d'Estudis Catalans, per citar-ne

algunes de principals; s'implicà fecundament en les revistes òrgans de cadascuna: la *Revue de Linguistique Romane*, *Vox Romanica*, *Revista de Filología Española*, *Estudis Romànics*... Des d'aquesta perspectiva, podem afirmar que Colón ha estat probablement el principal ambaixador de la recerca romanística dels Països Catalans. Ha estat l'estudiós que més i millor ha contribuït en l'estudi i la descripció d'aquest àmbit, juntament amb Joan Veny, de qui tenim la sort de poder gaudir dels resultats d'una tasca ingent i imparable que encara avui en dia realitza; ambdós, amb un coneixement profund del llenguatge en general, encara que el nucli de llurs treballs és la llengua catalana, però, com tots els bons especialistes en l'àrea de la romanística, coneixedors de les principals llengües romàniques i, és clar, de la mare. Colón i Veny han estat un tàndem de rendiment colossal, tant des del punt de vista dels camps en què han treballat, molts dels quals coincidents, com en les relacions amicals que els unien estretament. Fa pocs dies llegia en una entrevista que feren a Joan Veny la seva declaració contundent que no pot ésser un romanista destacat ningú que no conegui bé el llatí; si tenim en compte com es plantegen els plans d'estudi mitjà i superior, temo, doncs, que la filologia i la lingüística romàniques estan tocades de mort. I em permeto ampliar aquesta exigència a qualsevol estudiós que vulgui dedicar-se a la recerca, diacrònica o sincrònica, tant se val, de qualsevol llengua neolatina, encara que no sigui en la visió àmplia i comparativa de tota la Romània. Recordo el que he explicat en altres seus, que em colpí agradablement: quan l'any 1976 se celebrà a Basilea el Quart Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes, la presidència i l'organització del qual assumí Colón, el president del Govern cantonal ens oferí una recepció oficial en què recorregué, per qüestions de deferència reivindicativa, a la llengua llatina; la resposta de Germà Colón fou dita igualment en llatí. Aleshores, encara algú era capaç d'utilitzar en un ambient romanista i especialment català la llengua mare, i no anar a parar als braços de l'anglès...

Germà Colón tingué la lucidesa de seguir el camí de formació més adequat per a arribar a ésser el mestre que fou i alhora tenir una visió progressista i àmplia del món, lluny de provincianismes i miopies; des de la ciutat natal, Castelló, fins a Suïssa i el nord d'Europa, retornant, després d'una dedicació professional molt fruitosa a la Universitat de Basilea, una ciutat en què destaquen per la qualitat els estudis de romanística i on deixà una petjada inesborrable en l'aprofundiment d'aquesta branca de la lingüística i la filologia, aplicada a les llengües catalana i castellana. Hi fou reclamat pel qui aleshores era el romanista més reconegut, el suís Walther von Wartburg, el qual percebé clarament la vàlua de Colón en ocasió del VII Congrés Internacional de Lingüística Romànica, que se celebrà a Barcelona l'any 1953. Wartburg es convertí en el mestre més incident en la formació del nostre homenatjat, particularment en el vessant dels estudis d'etimologia. La fidelitat i lleialtat que n'he subratllat el feren agraït envers totes les contrades en què

visqué, estudià, ensenyà i investigà, i envers tots els seus mentors. No debades, obsequià la ciutat d'origen amb una biblioteca personal d'enorme valor, que duqué a la creació de la Fundació Germà Colón Domènech.

* * *

Em centraré en les seves relacions amb l'IEC i la SF, però em semblava imprescindible la introducció que acabo de fer.

La condició de membre d'aquesta corporació se li atorgà el 1966, quan tenia trenta-vuit anys. Havia d'ésser per força com a corresponent, ja que residia a Basilea des de 1954. Tanmateix, amb aquest estatus ja se sentí obligat a una dedicació molt notable. En una carta amb caràcter d'urgent de l'1 d'octubre de 1980, adreçada al ministre d'Educació i Ciència, Juan Antonio Ortega y Díaz-Ambrona, que signen Ramon Aramon i Pere Bohigas, en tant que secretari general de l'IEC i president de la SF, respectivament, hi diuen:¹

Excmo. Sr.:

En nombre del Institut d'Estudis Catalans, con sede en la ciudad de Barcelona, calle de Montcada 20, institución reconocida oficialmente como corporación académica, científica y cultural, con ámbito que se extiende a las tierras de lengua y cultura catalana, por real decreto 3118 del 26 de noviembre de 1976, tengo el honor de solicitar audiencia a V. E., con la mayor urgencia, para tratar especialmente de la enseñanza de la gramática en el País Valenciano.

La representación del Institut estaría formada por los siguientes académicos: profesor Germà Colón, de Castellón de la Plana, catedrático de Filología Hispánica de la Universidad de Basilea (Suiza); doctor Arcadi García, de la Vall de Uxó (Castellón), historiador y miembro de la Sociedad Castellonense de Cultura; profesor Francesc de B. Moll, de Ciutadella (Menorca), director del *Diccionari català-valencià-balear*, rector del Estudio General Luliano de Palma de Mallorca; profesor Miquel Dolç i Dolç de Santa Maria del Camí (Mallorca), catedrático de la Universidad Autónoma de Madrid; profesor Joan Bastardas i Parera, de Barcelona, catedrático de la Universidad de Barcelona.

Dada la urgencia de los problemas a tratar, este Institut agradecería a V. E. que la entrevista pudiera celebrarse lo más pronto posible.

Le saludan muy atentamente,

R. Aramon i Serra
Secretario General de l'IEC

Pere Bohigas
Presidente de la Sección Filológica de l'IEC

1. Tota la documentació que cito procedeix de l'Arxiu de l'IEC i de la senyora Gemma Boada, tècnica de la SF, que treballà amb Germà Colón. Agraieixo a la senyora Eulàlia Miret, responsable de l'Arxiu, i als seus tècnics, i a la senyora Gemma Boada que m'hagin facilitat l'accés a les dades que illustren aquesta intervenció.

En una nota recordatòria manuscrita amb llapis, no signada, però que hem de suposar que es redactà des de la Secretaria de la Presidència de l'IEC, s'hi especifiquen tres punts:

Petició d'audiència al Ministre

a) Escriure demanant-la (vg. lletra del 1/10/80 al Ministre d'Educació)

b) Telefonar a la secretària del Ministre al cap d'un parell de dies i després, si es retarda la contesta, reclamar a la dita secretària. [S'hi escriu el telèfon de la centraleta del Ministeri i el directe del ministre.]

6/10/80 - Secretària: «el Sr. Ministro está preparando una conferencia para dar en la Coruña el día 15; a partir del día 15 empezará a dar audiencias; se les avisará con tiempo.» [És, sens dubte, el que manifestà la secretària del ministre probablement a la Secretaria de l'IEC; l'apunt fa entendre que qui el redactés tenia la voluntat de poder informar literalment d'allò que li comunica.]

El 3 de març de 1971, Colón escrigué a la senyora Montserrat Martí, persona que es consagrà plenament a l'IEC en l'època de la clandestinitat, sobre l'elaboració d'uns fulls lèxics que se li havien encarregat; acaba la carta amb les paraules següents: «Em va saber molt de greu el traspàs del Sr. Artells. Ara encara trobo més bèsties els estirabots moixencs.» [Es refereix a les invectives de l'escriptor Terenci Moix contra el corrector.] S'evidencia que des de Basilea Colón seguia la vida quotidiana d'aquesta casa.

L'any 1979, l'IEC li lliurà el Premi Prat de la Riba, el més qualificat del Cartell de Premis. En una carta del 23 d'abril d'aquell mateix any, el remitent de la qual no hi consta, se li diu:

Estimat Germà:

Una bona notícia! L'Institut ha concedit el Premi Prat de la Riba d'enguany als teus dos volums publicats per Curial. [Es refereix a l'obra excel·lent *La llengua catalana en els seus textos*, Barcelona, 1978.]

Diuen que estàs empicocat, i això em desplaia, perquè temo que no podràs ésser a la nostra Festa anual, que enguany tindrà lloc el dijous dia 3 de maig.

De totesmanera [*sic*], la meua felicitació, els millors records per als teus i una bona abraçada.

El reconeixement que es guanyà Colón entre els membres de l'IEC s'explicita, per exemple, en un telegrama del 18 d'octubre de 1984 del president Enric Casassas i Simó, adreçat al rector de la Universitat de València, en què li diu:

L'Institut d'Estudis Catalans i en particular la Secció Filològica es congratulen investidura de Doctors Honoris Causa per la Universitat de València dels

col·legues Moll i Colon [*sic*] i s'adhereixen a l'homenatge a tan il·lustres persones que aquest acte representa (punt) Jordi Carbonell representarà nostra corporació a l'acte.

Enric Casassas i Simó
President

Abans que es jubilàs l'any 1997, concretament el 1993, preveient el seu regres a Castelló i a Barcelona, la SF, en primera instància, i el Ple de l'IEC el proposaren i elegiren com a membre numerari. En una carta adreçada al secretari general de l'IEC, Joaquim Rafel, a petició explícita d'aquest, datada el 12 de febrer de 1993, Antoni M. Badia i Margarit, president de la SF, li comunica:

Distingit senyor:

En la reunió de la Secció Filològica celebrada el dia 15 de gener d'enguany, hom va aprovar proposar els Srs. Germà Colon [*sic*] i Pere Verdaguer com a membres numeraris de l'Institut d'Estudis Catalans. Aquell, per la seva competència i el seu coneixement de les qüestions lingüístiques del País Valencià; aquest, per la seva competència i el seu coneixement de les qüestions lingüístiques de la Catalunya del Nord. Essent el número de votants 19, 3 dels quals emèrits, el Sr. Germà Colon [*sic*] obtingué 17 vots i el Sr. Pere Verdaguer n'obtingué 14.

Us saluda atentament,

Antoni M. Badia i Margarit
President de la Secció Filològica

El resultat positiu de la votació en el si del Ple de l'IEC li fou comunicat pel mateix secretari general, en data de 8 de juny de 1993. En data de 20 de juny de 1993, Germà Colón li respon:

Il·lm. Sr. Joaquim Rafel Fontanals
Secretari General de l'
Institut d'Estudis Catalans

Barcelona

Benvolgut col·lega:

Tinc l'honor d'acusar recepció del vostre escrit del 8 de juny de 1993, en el qual em comuniquéu oficialment que l'Institut d'Estudis Catalans ha acordat nomenar-me membre numerari de la seva Secció Filològica. N'estic molt agraït i faré tot el que serà al meu abast per mostrar-me digne de la confiança que em fa l'Institut.

Accepto amb plaer aquest nomenament i us prego, il·lustríssim col·lega,

que feu arribar a tots els membres de l'Institut l'expressió del meu agraïment més pregon.

Us saluda ben cordialment

Germà Colón Domènech

En data d'11 de març, Colón envià, des de Basilea, una altra carta al secretari general de l'IEC, en què, ja sense la fredor de la formalitat, li escriu:

Benvolgut amic:

He tornat ara d'un viatge per Castelló i Alacant, i trobo la teva amable lletra del 25 de febrer.

T'agraeixo molt la felicitació. No sé si la meua contribució a les tasques de l'Institut podrà ésser tan important com tu dius, però m'hi esforçaré al màxim. [...]

No et canso més. Estic aquests dies escrivint uns articles que els diaris de València m'han demanat sobre les publicacions de la «blaveria» i sobre la decisió de l'ajuntament [*sic*] de llevar l'accent de València del logotip de la ciutat... La bogeria d'uns pocs personatges...

A tall d'exemple de la intensificació de les relacions amb l'IEC quan ja n'era membre numerari, però encara estava a Basilea, reporto una carta del 16 de gener de 1994 al president de l'IEC, Emili Giralt, en què li sol·licita autorització per a la reimpressió de l'edició de les *Obres d'Auzias March* (Institut d'Estudis Catalans, Barcelona, 1912-1914), que preparà Amadeu Pagès, membre corresponent de l'IEC, adscrit a la Secció Històrico-Arqueològica (1945-1952), com a representant nord-català:

Dr. Emili Giralt i Raventós

President de l'Institut d'Estudis Catalans

Benvolgut amic:

Vinc a demanar-te un favor per encàrrec del Consell Valencià de Cultura.

L'edició facsímil que aquesta Institució va fer [...] de les *Obres d'Auzias March* publicada per Amadeu Pagès (Barcelona, IEC, 1912-1914, 2 volums) ja és exhaurida, cosa realment gratificant. Jo he demanat al Consell que se'n faci una reimpressió.

Per això ens caldria la conformitat de l'Institut d'Estudis Catalans, tal com es va decidir en el conveni del 3-VI-1991 signat de part de l'Institut per tu i per Juan Gil-Albert, com a president del Consell.

[...] et quedaria molt agraït a tu i a l'Institut d'Estudis Catalans que donés-siu el vostre acord.

Dins d'uns dies, em permetré de telefonar-te per aclarir millor les coses. Gràcies per endavant i una ben cordial salutació

Germà Colón Domènech

Encara no havien passat quinze dies, el president de l'IEC li contesta:

Benvolgut amic:

En resposta a la teva carta del 16 del mes corrent, em plau confirmar-te per escrit allò que per telèfon ja vam convenir:

L'Institut d'Estudis Catalans concedeix al Consell Valencià de Cultura l'autorització per a reimprimir les *Obres d'Auzias March* publicades per Amadeu Pagès (Barcelona, IEC, 1912, 2 volums).

En casos semblants l'Institut rep 100 exemplars de l'obra, però vista la dificultat econòmica que em plantegeu, potser 50 exemplars seria un nombre raonable.

Desitjo que l'empresa vagi endavant i ja me'n direu el resultat quan ho cregueu oportú.

Rebeu una cordial salutació.

Emili Giralt
President

Barcelona, 30 de gener de 1995

Quan Colón ingressà com a membre numerari a l'IEC, a la SF hi havia un interès especial a reforçar l'espai de la romanística, que ja havia entrat en la crisi que ha anat *in crescendo*. Colón podia amb escreix col·laborar en l'anàlisi històrica de la llengua catalana, al costat d'altres dos grans romanistes: Antoni M. Badia i Margarit i Joan Veny i Clar, ambdós membres insignes de la SF de l'IEC, i Antoni M. Badia i Margarit, director de la tesi doctoral de Colón entorn de la realitat lèxica castellanenca. És superflu que digui que la incorporació plena als treballs de la SF suposà una ampliació rica de la visió general de la Romània. El domini de les llengües romàniques fou metodològicament imprescindible en Colón per a afrontar els problemes d'història lingüística del català i també concretament els de la normativa, que sovint s'esvaïen amb l'observació del comportament del francès, del provençal, del castellà, de l'italià o del portuguès. Estic convençut que la necessitat ineludible d'aquest aprenentatge ardu i complex que permet les comparacions il·luminadores és la barrera principal per a la supervivència de la romanística als nostres dies.

En Colón tingueren una rellevància especial els Estudis Universitaris Catalans, en què despuntava la figura de Jordi Rubió i Balaguer, i en què van cercar formació en la clandestinitat diversos estudiosos que eren membres de l'IEC o que hi tenien relacions ben estretes, a través dels quals Colón coneixia a fons les tasques que s'hi feien i l'esperit que hi regnava.

La seva trajectòria vital li havia facilitat la separació adequada entre l'amor a totes les llengües, perquè són un patrimoni incomparable de la humanitat, i les conteses de vegades molt dures que algunes havien de patir. Òbviament, era del tot conscient del (pre)domini de l'italià sobre el català de l'Alguer, del francès so-

bre el català de la Catalunya del Nord i del castellà sobre el català a l'Estat espanyol; manifestà sempre una enèrgica indignació respecte a la subordinació lingüística a què hem estat i estem sotmesos. Però mai no va deixar d'estimar profundament, sense restriccions, l'italià, el francès i el castellà, ni d'estudiar-los, cadascun per separat i tots en contrast; no fou enemic de cap llengua, perquè no confongué les polítiques lingüístiques de grans estats amb les llengües respectives. L'amor que sentia per totes les paraules, tant se val a quin sistema pertanyessin, distingia, nogensmenys, el català com a única llengua pròpia seva i de tots els Països Catalans.

En aquesta línia, a la SF fou un mestre a separar la influència del castellà en la llengua catalana per raons de convivència no conflictiva, de veïnatge, de la que procedeix de les seculars situacions opressives i hostils. En un altre sentit, ens feu adonar, amb raons irrefutables, amb quina facilitat hom qualifica prejudicialment de barbarismes del castellà solucions que es documenten en el català des dels orígens o des dels segles XIII i XIV, i que, en conseqüència, són del tot genuïnes. Recordo, per exemple, les reiterades ocasions en què m'explicà la seva perplexitat que la SF no acceptés la forma *apoiar*, que ell havia estudiat a fons i que estava del tot convençut que no tenia res a veure amb el castellà (més endavant, tornaré a la posició de Colón sobre aquest terme); es queixava, semblantment, que s'haguessin acceptat els «monstres» —deïa— *triomfi* i *triomfar*, en lloc de *triumfi* i *triumfar*. El coneixement pregon de la història lingüística del català i la perspectiva sociolingüística li atorgaven l'autoritat per a rebutjar el veto a l'entrada al diccionari de segons quins castellanismes; era extremament delicat en aquesta qüestió, que no l'ofuscà mai de reconèixer en l'espanyol un idioma instrumentalitzat políticament per sotmetre i minoritzar la llengua catalana. Això no obstant, no caigué en l'equívocació de menystenir un idioma a causa de la repulsió respecte a qui i com es governa el territori d'on és propi.

Colón aportà aquest tarannà d'exemple d'objectivitat desacomplexada i de capacitat de destriar el blat de la palla. Que aquest capteniment no responia ni a cap concessió gratuïta ni a mirar de guanyar-se el benefici de ningú es palesa diàfanament en el fet que fou contundentment i explícitament refractari a les actituds sovintejades des del Govern de l'Estat espanyol i des d'altres institucions exògenes, però també endògenes, d'hostilitat contra la llengua catalana i, d'una manera especial, contra la seva unitat en tots els Països Catalans. Dic també endògenes perquè sabé discernir que no tots els mals ens venen de fora, sinó que també cal estar alerta als que són causats des de la mateixa comunitat de llengua catalana, i, per a més honradesa, es mostrava indignat especialment pels brots secessionistes del País Valencià, el seu territori de naixença i, doncs, més pròxim, i els denunciava obertament, essent conscient que els retrets sense palliatius li havien de provocar, com de fet li provocaren, hostilitats respecte a la seva persona.

Germà Colón, en els plens de l'IEC, i sobretot de la SF, fou sempre un model impecable de devoció per la llengua catalana; professà una veneració especial per la varietat valenciana, una de les més rellevants històricament des dels orígens, però abominava amb duresa les referències que la presentaven i encara avui la presenten com un idioma distint del català, tant si eren fruit de la ignorància, com si ho eren d'interessos polítics malèfics, distinció en què solia insistir amb una gran perícia, no exempta de passió i sovint d'ironia. Altrament, també a la SF contribuí decisivament i amb igual vehemència a refusar qualsevol indicatiu de menyspreu o de supremacisme de cap dels dialectes de la llengua: per a Colón tots són igualment importants, cadascun amb la història pròpia i, doncs, amb la incidència social particular; partia, en suma, de la idea que cap idioma no existeix si no és com una suma de variacions lèxiques, gramaticals, fonètiques, que a la fi li donen cos i realitat. A fe que una bona quantitat de variants han fet bon camí des de la SF gràcies al seu impuls i a la seva defensa, i tenen ja cabuda en el *Diccionari* per la seva infatigable insistència. No cal remarcar fins a quin punt una visió lingüística en aquest terreny com la seva és substancial en el si de l'acadèmia de la llengua catalana i en l'elaboració de la normativa.

Es mostrà sempre conscient que la cohesió del català era imprescindible, com ho era, paral·lelament i amb relació directament proporcional, la cohesió dels territoris i els ciutadans a què pertany. Defensava a ultrança que la preceptiva lexical i gramatical es fes tenint en compte que solament serveix si és assumida per tots els parlants, els quals, doncs, s'hi han de sentir identificats mitjançant el reconeixement de la presència ponderada de trets característics i distintius de tot el seu àmbit. Aquesta convicció sabé fer-la encaixar com ningú més amb la necessitat peremptòria que tota llengua ha de mantenir la genuïnitat.

Colón no entengué què volia dir que la confecció de la norma s'hagués de supeditar a fer fàcil una llengua. Era tan expert en la fixació de qualsevol idioma, que sabia que aquesta pretensió que darrerament ha reviscolat solament pot justificar-se per la ignorància respecte a allò que són totes les llengües del món que han arribat a desenvolupar l'escriptura.

Per a la SF ha estat un paradigma de pulcritud en l'ús personal del català: gens artificios, sempre adequat. És un autèntic goig llegir Colón, més enllà dels continguts de què tracti, perquè, per envitricollats que siguin, la seva prosa és clara, entenedora; no amaga emocions i fa patent un respecte insòlit a la preceptiva. Barreja correcció i idoneïtat amb una naturalitat gens freqüent; maneja amb gran habilitat els recursos de tota índole; distingeix els registres, i sap, alhora, deixar-hi sempre l'empremta de la valencianitat originària.

Per a ell, en l'elecció del cos lexical cal aplicar-hi, entre d'altres, dos grans criteris: el que concerneix a l'àmbit geogràfic on s'usa i el de la història lingüística, però ponderadament; és imprescindible analitzar les circumstàncies de tota mena

per què travessen els mots des dels orígens del català, en l'oralitat i en l'escriptura. He llegit en la semblança de Germà Colón que ha escrit José Enrique Gargallo que, a l'hora de triar en què volia formar-se com a especialitat, dubtà entre la lingüística i la filologia o la història, i que va decidir-se per l'estudi de les llengües. No he de desmentir-lo, és clar, perquè així és com fou; tanmateix, penso que cal matisar que, per la metodologia que emprà i els punts de vista des dels quals estudiava els problemes lingüístics, va saber cercar magistralment i sistemàticament la sintonia de la història amb la filologia i la lingüística, i viceversa. Sabé, doncs, no abandonar cap de les dues predileccions que l'atrageren més intensament: fou historiador i lingüista i filòleg, perquè passà sense excepcions pel filtre històric qualsevol anàlisi de les llengües i els parlars. En un altre sentit, per a Germà Colón no hi ha una història interna i una d'externa de les llengües: hi ha una sola història, que contrasta fets i conseqüències de manera interdependent. Si a aquesta capacitat li afegim la destresa i el gust que tenia per la comparació, en resulta una manera completa i insòlita de veure la realitat dels idiomes i les varietats, amb la garantia de no esbiaixar-la. Així, per exemple, evita de caure en la confusió en què sovint incorren els filòlegs de pensar que la distribució coetània de la variació dialectal de la llengua catalana és exactament la mateixa des de la seva configuració; no: resultats que avui caracteritzen el català de tal o tal territori, ho foren d'uns espais que després s'han restringit o s'han eixamplat. Si abandonem aquesta visió, les afiliacions de documents a una part o altra dels Països Catalans actuals molt sovint no correspondran a la realitat històrica. Colón combinà la sincronia i la diacronia, perquè partia de l'evidència que tot és història, també la sincronia; com diferencià apropiadament oralitat i escriptura en la producció dels missatges, i, doncs, llengua i literatura. No es deslligà mai tampoc del mètode del contrast entre idiomes d'una mateixa família o, fins i tot, de famílies diferents, de vegades molt diferents, com és el cas de l'àrab o el berber. Heus ací per què, entre els lexicòlegs i lexicògrafs, pocs han aportat tant com ell al coneixement sòlid històric del lèxic català dins la Romània.

* * *

Com que la dedicació de Germà Colón als treballs de l'IEC, i més concretament als propis de la SF, fou particularment fructuosa, em limitaré a enunciar solament quatre exemples en què he tingut l'honor d'acompanyar-lo, com a membre i com a president de la SF.

La revista *Estudis Romànics*, fundada per Ramon Aramon i Serra, emprengué una segona etapa gràcies a la iniciativa i empena de Joan A. Argenter en tant que president de la SF (1995-2002), conscient de la conveniència de fer-ho, tenint en compte la competència en aquest àmbit d'alguns membres. Aquesta nova època

estigué sota la direcció d'Antoni M. Badia i Margarit i de Joan Veny i Clar. Germà Colón formà part del Comitè de Redacció. Des del mateix comitè, soc testimoni de com en foren, de decisives, les seves aportacions en tots els sentits: tria d'articles i de l'apartat de la miscel·lània, classificació en llur edició, opinions personals sobre els continguts, equilibri entre filologia i lingüística, d'una banda, i, de l'altra, literatura; suggeriments de les recensions que hi calia fer i persones adequades per a elaborar-les; informació sobre la bibliografia rebuda, la crònica i les necrològiques. Sense la coneixença extensa i detallada de les obres i dels autors d'arreu dedicats a la romanística, no hauria estat possible aconseguir la participació a *Estudis Romànics* dels millors experts, amb la majoria dels quals tenia, com els directors, relacions directes. *Estudis Romànics* continuà la vida amb l'impuls cabdal d'aquestes tres figures capdavanteres i és avui la publicació internacional de la romanística per excel·lència de tots els Països Catalans, insígnia altament prestigiosa de l'IEC.

Una segona activitat que vull destacar és la recuperació del magnífic discurs de recepció a la Real Academia Española (RAE) que pronuncià justament qui fou el primer president de l'IEC (1907-1915), Antoni Rubió i Lluch, en què es refereix a la unitat i al nom de la llengua, un tema que interessà particularment Germà Colón: *Del nombre y de la unidad literaria de la lengua catalana. Discurso leído ante la Real Academia Española en la recepción pública del Sr. D. Antonio Rubió y Lluch el día 23 de marzo de 1930* (ed. a cura de Germà Colón Domènech, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica, 2004). Essent jo president de la SF, em feu adonar de la importància del text de Rubió i, per tant, de la conveniència que fos reeditat, perquè altrament restaria ignorat en el fons de les publicacions de la RAE. Li vaig demanar que s'ocupés de l'edició; com sempre, acceptà. En la introducció es mostra molt convençut de l'actualitat de les paraules que Rubió pronuncià (l'any 1930!), i hi expressa la lleialtat i fidelitat a l'IEC, en el reconeixement sense palliatius de la condició d'acadèmia de la llengua catalana de tots els Països Catalans. Respecte a una al·lusió molt entusiasta que Rubió fa sobre la importància de la celebració del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, l'any 1906, de la creació l'any següent de l'IEC i de la SF l'any 1911, en què subratlla la unió entre rossellonesos, principatins, valencians, balears i algueresos, Colón, ponderat i punyent, rebaixa, més de setanta anys després, l'eufòria i es lamenta que als nostres dies «[...] se ignoran olímpicamente las disposiciones que no convienen. No se tienen presentes ni el Real Decreto 3118/1976, del 26 de noviembre, por el que se concede al Institut d'Estudis Catalans facultad normativa en todo el dominio lingüístico» (p. 19). Els aclariments i les ampliacions de Colón al parlament de Rubió, l'enriqueixen i el contextualitzen molt encertadament.

Les altres dues aportacions que he deixat per al final són dos treballs també de rescat i de projecció exterior de dos autors de la categoria de Lluís Faraudo de

Saint-Germain i Marià Aguiló i Fuster; el primer, membre de l'IEC (per cert, militar, general de brigada, circumstància que en algun moment de dificultats polítiques serioses de l'IEC serví per a apaivagar-les, davant el desconcert de les autoritats incompetents que un militar formés part d'una corporació com la nostra i es dediqués, valga'ns Déu, a estudiar la llengua catalana).

Colón coneixia la riquesa del recull lèxic que Faraudo feu a partir de documentació i d'obres antigues de caràcter variat i, doncs, de registres lingüístics distints: cançoners, ordinacions, inventaris..., i peces capitals de la literatura medieval catalana, com les cròniques de Jaume I, Muntaner, Desclot i Pere el Cerimoniós, o d'escriptors com Antoni Canals, Bernat Metge, Vicent Ferrer, Francesc Eiximenis, Ausiàs Marc, Joanot Martorell... Com en el cas del discurs de Rubió que acabo d'esmentar, em plantejà que se'n preparés l'edició. No era fàcil, perquè no era tan simple, i, més trivialment, per raons econòmiques, sobretot en el sentit que el projecte necessitava suport de recursos humans i molt més temps per a l'elaboració. Era difícil no deixar-se seduir per Colón, perquè sabia explicar l'interès dels objectius que entenia peremptoris, però principalment perquè qui el coneixia era conscient que qualsevol treball que aconsellava que es fes era interessant i que, posat a les seves mans i sota la seva direcció, es partia d'una garantia de rigor i de compliment de compromisos. Amb tota la traça de què vaig ésser capaç, vaig obtenir el vistiplau de la Presidència de l'IEC. La recerca de Colón es materialitzà en el volum *'Vocabulari de la llengua catalana medieval' de Lluís Faraudo de Saint-Germain. Una selecció* (Germà Colón Domènech, dir., Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, Secció Filològica, 2022). Una tria que va acompanyada d'aportacions de diversos autors que en fan la presentació, la remarca de la transcendència de l'obra i els criteris d'edició. Els estudiosos de la història del lèxic català tenen a l'abast un fons que és un tresor que finalment Colón desamagà per treure'l a la llum. L'amor a les paraules, a totes les paraules de totes les llengües, que sentia Germà Colón trobà un desfogament capital en l'ordenació de les cèdules lexicogràfiques del buidatge d'obres medievals catalanes, deixades a l'IEC per Lluís Faraudo; un darrer fruit saborós de la vida científica del savi, que li permet d'afirmar que la riquesa ingent del material de Faraudo hauria facilitat que grans lexicògrafs com Alcover i Moll i Coromines afinessin encara més en allò que conclouen les obres respectives. Colón hi ha volgut respectar al màxim la tasca de Faraudo, i ha procurat de no corregir ni modificar allò que no calia. Amb aquesta aportació col·labora a enlairar l'interès de la lexicografia catalana, que, segons ell mateix diu en la presentació, és una de les més importants de la Romània i la més important de la península Ibèrica. Els setze cedularis de Faraudo es guarden a l'IEC com a herència seva, i ara, sortosament, estaran a la xarxa, a l'abast dels investigadors.

L'altra labor a què vull referir-me és la de la digitalització del *Refranyer Aguiló*, per tal de penjar-lo també a la xarxa i potser fer-ne una edició en paper; un con-

junt riquíssim de parèmies dels Països Catalans que Marià Aguiló aplegà durant la seva vida. Colón ens parla d'uns quaranta mil refranys, entre els que Aguiló anotà personalment i directament i els que llevà d'altres fonts. L'any 2015 Colón explicava que estaven treballant amb les cèdules de la lletra E. Probablement és la darrera iniciativa que tingué i que posà en marxa. També la proposta d'endegament d'aquest projecte em fou feta en tant que president de la SF, però no mitjançant Germà Colón, sinó a través del nostre estimat i enyorat Josep Massot i Muntaner, de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC, qui me'n parlà pensant ja en la figura de Germà Colón com a director. Colón accedí a la sol·licitud, perquè entenia que calia que fos divulgada l'obra d'Aguiló, ja que es tracta d'un estudiós excel·lent en les aportacions a la història de la llengua catalana. Tal com afirma Maria-Pilar Perea, sia la tasca que havia fet Faraudo, sia el diccionari Alcover-Moll, aprofitaren eficaçment el *Diccionari Aguiló*, inacabat, que, des de l'IEC, Pompeu Fabra i Manuel de Montoliu publicaren. Després d'haver-ne parlat àmpliament amb Josep Massot, Colón confessava que veia difícil la realització dels propòsits. En un correu electrònic a Gemma Boada, tècnica de la SF, del 23 de gener de 2013, li reconeix: «He rebut ara la resposta de Massot sobre el refranyer. Te la poso ací baix. Penso que serà una Miscel·lània difícil». Tanmateix, les dificultats no desanimaven Colón, més aviat l'incentivaven; com més complex veia un objectiu, més ganes tenia d'afrontar-lo. I així fou en el cas del *Refranyer Aguiló*. A propòsit d'un treball com aquest, que s'inicià l'any 2010, no vull deixar de dir que una altra virtut de Germà Colón que demostra la joventut permanent del seu esperit fou la voluntat d'entrar a fons en el coneixement del maneig de la tecnologia més avançada, i val a dir que, sens dubte amb l'ànim constant i la perícia de la seva esposa, Maria-Pilar Perea, Colón treballà sempre amb una habilitat sorprenent mitjançant programes i tècniques que dominava del tot.

* * *

El coratge i l'esperit insubornable de Colón no tenien espais per a la llicència. En un discurs que pronuncià per invitació de l'Acadèmia Valenciana de la Llengua (AVL), en commemoració del setantè aniversari de les *Normes* de Castelló (es tracta del mecanoscrit que es guarda a l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans, que Colón intitulà *Les Normes de Castelló*; consta de vuit pàgines i el preparà per llegir-lo a l'acte de commemoració de les *Normes* de Castelló, l'any 2002; p. 1, primer paràgraf, línies 3 a 5), hom hi podria esperar una mena de cortesia que el frenés a dir-hi segons què; doncs no, ja arrenca amb un supòsit agosarat: «una persona com la qui vos parla [...] ha passat la vida defensant una visió del valencià potser no compartida per tots els acadèmics [de l'AVL]». Continua: «Tant de bo [...] que l'ortografia, la morfologia o el lèxic deixen de ser instruments de la nostra divisió,

del nostre enfrontament» (text de l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans *Les Normes de Castelló*, p. 1, darreres dues últimes línies). No abandona la sinceritat segurament incòmoda, quan afirma:

[...] i, perdoneu-me, era, i encara ho sóc, prou escèptic sobre l'AVL [...]. Quan es va decidir la creació d'esta Institució, em va fer un efecte deplorable el subterfugi perifràstic per definir el valencià i el seu caràcter [...] en lloc de qualificar les coses pel nom, és a dir que el valencià és una variant de la llengua catalana, com variants són també el mallorquí, el lleidatà o el barceloní. (Text de l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans, *Les Normes de Castelló*, p. 7, línies 27 a 35)

He anunciat que tornaria sobre la forma *apoiar*. Ho faig en aquest context, perquè Colón l'esmenta en aquest parlament que li fou demanat des de l'AVL. Hi fa gala justament de la lleialtat i fidelitat sense esclatxos a l'IEC, per damunt de qualsevol convicció personal; endemés, tàcitament, hem d'entendre que no acceptà de cap manera altra autoritat lingüística, per molt que fos emparada per la llei. Amb una modèstia de savi especialment allixonadora, si tenim en compte que ell és un ciutadà del País Valencià, declara:

Mireu, estic convençut, sé positivament, perquè he estudiat a fons el tema, que la paraula *apoiar* és totalment acceptable en la nostra llengua amb igual dret que *apoyar* en castellà. No són genuïns, penseu que la normal del llatí *PODIARE* és *pujar*. Són un calc de l'italià *appoggiare* 'pujar un puig', o del francès *appuier*, però els savis que feren les normes cregueren que el nostre *apoiar* era un castellanisme inacceptable i van bandejar-lo del nostre vocabulari escrit, tot recomanant *donar suport* o *recolzar*. **Doncs, jo, bé que la trobe a faltar, no escriuré mai *apoiar* fins que l'autoritat acadèmica de l'IEC predrà la decisió d'admetre eixa paraula, la norma m'ho impedeix.** (Text de l'Arxiu de l'Institut d'Estudis Catalans, *Les Normes de Castelló*, p. 5, línies 31 a 39; la negreta és meua)

Immediatament abans, té interès a recalcar: «[...] insistesc que les normes s'han dictat o s'han aprovat per complir-les, ens agraden o no».

La darrera frase del discurs de celebració és la següent: «I ara acabe jo: no separem el que per naturalesa és i sempre ha sigut una unitat i que és a la base de les *Normes de Castelló*».

Ningú que hagi conegut prou Germà Colón no deixa de subratllar-ne el tarannà bonhomíós. Sense enfarfegaments, però amb el toc que creia que calia en cada moment; sempre, educat, elegant, fi, distingit, respectuós. Però també, divertit, rialler, jugant amb els dots de comunicació riquíssims que tenia i a què m'he referit en parlar de la seva prosa. Ara: aquest capteniment no fou contradictori amb el to seriós, greu, contundent, de vegades indignat davant paraules i fets de l'indole que fos que considerava que no eren de justícia.

A la SF de l'IEC tingué ocasió de demostrar aquesta varietat de reaccions segons les circumstàncies; d'una manera especial, en la discussió sobre les qüestions estrictament lingüístiques, s'enfadava sense amagar-se'n quan en qualsevol debat a la SF jutjava que no es tenien en compte fenòmens històrics determinants, que ell havia descobert en la investigació; quan s'hi parlava de situacions sociopolítiques, per les quals s'interessava més que hom no pugui pensar, tractava amb duresa, no exempta mai de l'elegància i la ironia, actituds que intentaven fer mal a la integritat de la llengua catalana. Un capítol ben particular, el constitueixen les polèmiques de vegades aspres i feridores amb el també membre de l'IEC Joan Coromines. Germà Colón responia sense complexos a afirmacions arbitràries i d'ofensa personal, però, per l'honradesa que el distingia, mai no deixà de reconèixer, en públic i en privat, la magnitud de la saviesa de Coromines, la feinada que feu i els coneixements que aportà a la història de la llengua catalana i castellana. Quan alguna tesi sobre l'etimologia o la filiació d'un mot o l'autoria d'una obra li semblava escabellada, es negava rotundament a cap concessió: basta seguir la participació en la polèmica sobre l'autoria de *Curial e Güelfa*. O la que tingué amb Antoni M. Badia i Margarit, membre també de la SF, sobre les *Regles d'esquivar vocables o mots grossers i pagesívols*. O, més genèricament, la intervenció definitiva en el debat sobre el fals problema de la subagrupació romànica de la llengua catalana, en què sabé endevinar intencions malèvoles respecte a la consideració de la llengua catalana. Colón no s'enfadava amb ningú que defensés qualsevol fenomen lingüístic, però rebutjava categòricament si expressava conductes volgudament ofensives.

Sempre, a la percaça d'aclariments sobre els dubtes, per petits que fossin; una peculiaritat que enfortia encara més la solidesa de les tesis que elaborava. En una carta a Montserrat Martí, que li escriví des de Basilea, datada el 31 de juliol de 1987, li demana informació sobre el mot *pernil*:

Senyoreta Montserrat Martí i Bas
Barcelona

Estimada amiga: Et deu sorprendre aquesta lletra. Perdona les dèries d'un aprenent de filòleg...

T'escric perquè tu ets testimoni d'una conversa interessant. Recordo que per aquells heroics anys 50, al pis de l'*Avenida José Antonio* núm. 600, un dia vaig coincidir amb la teva germana. Tots tres enraonàvem de castellanismes, etc. Si hom diu *parrillada*, *membrillu*, i també *jamon* (en lloc de *pernil*). Jo em vanava que a Castelló tothom deia *pernil* i que això de *jamon* no se sentia mai, contràriament al que passava a Barcelona.

Ara que estic estudiant la família del *bacó*, *pernil*, *cuixot*, *perna* i companyia, alguns amics barcelonins em neguen categòricament que a llur ciutat hom hagi mai emprat *jamon*... quan a la meva despesa del carrer Girona, gent ben catalana no usava altre mot. Això em posava ben desficiós, car aleshores jo

era més purista que no pas ara. Potser que amb l'autonomia, el vitand *jamon* hagi estat desterrat. Tant de bo!

Tu em podries confirmar aquella conversa, si te'n recordes? O altrament podries dir-me que també vas sentir *jamon* per aquells anys? Gràcies i disculpa'm la molèstia. [...]

Dóna, si us plau, molts records al Sr. Aramon: mai no el trobo quan vinc. Espero tenir més sort a l'octubre, si Déu vol i també espero reveure't.

Ben cordialment teu

Germà Colón

Dins la SF, on convivim persones d'edats diverses, va mostrar-se equànime en el tractament: mestres i deixebles seus li mereixien el mateix interès i la mateixa atenció; als membres més joves, si de cas, a l'amabilitat d'escoltar-los i atendre'ls, hi afegia la transmissió d'ànims perquè treballessin sense descans, o bé els suggeria qüestions d'interès fosques o del tot desconegudes que s'havien d'estudiar per a la consolidació del saber de la història de la llengua catalana.

Si en les aportacions ingents mitjançant els seus llibres i articles, les seves conferències, lliçons i intervencions, destacà com un dels més fermes defensors de la unitat de la llengua catalana, hom pot imaginar fins a quin punt actuà positivament en aquest aspecte en el si de l'IEC. Amb ell s'acompleix l'aparent paradoxa que, com més hom estima les variacions grans o petites que siguin d'una llengua, més se'n defensa la cohesió. Hi deixà una petjada exemplar de la idea de la compatibilitat del català. Avui, a la SF se sol donar protagonisme, jo crec que sense fonament i amb el risc de possibles dispersions perilloses, a conceptes com *policentrisme* i *inclusió*. Doncs bé, he de remarcar amb èmfasi que Germà Colón, en canvi, mai no dubtà que la SF i l'IEC han estat i són institucions del tot inclusives i policèntriques des dels orígens i sense solució de continuïtat, estatutàriament; acullen representants de tots els Països Catalans sense excepció; l'IEC té seus i delegacions a Castelló, a Alacant, a València, a Palma, a l'Alguer, a Lleida, a Perpinyà, etcètera.

Germà Colón Domènech passà hores i hores treballant en aquesta seu. No escatimà ni temps ni aplicació en totes les activitats pròpies de la corporació, fins i tot més enllà del que li permetia la salut en els darrers anys. El 21 de gener de 2013, escriví a Gemma Boada: «Els exàmens d'aquest matí no han anat bé com esperàvem. Demà tampoc no vindré i no sé si vindré dijous. Haig de prendre oxigen».

Un membre modèlic per l'estimació que li mereixia la SF i l'IEC, en tant que símbols principals de la llengua, la cultura i la ciència dels Països Catalans.

Tot l'honor al professor doctor Germà Colón Domènech!

JOAN MARTÍ I CASTELL
Secció Filològica